

Munksundet i Enköping

Arkeologisk schaktningsövervakning

Munksundet 24:27, 24:28, Centrum 17:1
Enköping 26:1
Uppland

Malin Lucas

Munksundet i Enköping

Arkeologisk schaktningsövervakning

Munksundet 24:27, 24:28, Centrum 17:1
Enköping 26:1
Uppland

Malin Lucas

Omslagsbild: Schaktet vid Munksundet ned mot Enköpingsån. Foto mot nordost, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Upplandsmuseets rapporter 2017:19
ISSN 1654-8280

Fotograf och bearbetning av foton där inget annat anges: Malin Lucas
Planframställning där inget annat anges: Malin Lucas
Granskning: Anna Ölund

Allmänt kartmaterial: © Lantmäteriet, dnr I2014/00634.

© Upplandsmuseet, 2017

Upplandsmuseet, Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
Telefon 018 – 16 91 00
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

Sammanfattning	6
Inledning	7
Bakgrund	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Tidigare undersökningar	10
Syfte, metod och genomförande	10
Undersökningsresultat	11
Tolkning	15
Administrativa uppgifter	16
Referenser	17

Sammanfattning

I maj 2016 utförde Upplandsmuseets avdelning Arkeologi en schaktningsövervakning av två schakt i Enköping, ett i kvarteret Munken och ett i kvarteret Hovslagaren. Schaktet var belägna på ömse sidor om Enköpingsån och undersökningen föranleddes av en akut vattenläcka på en vattenledning.

Undersökningen visade att de i båda groparna fanns lager med relativt stora mängder trä i olika storlekar, från pinnar och grenar till stockar och plankor. Träet gav i de flesta fall intryck av att ha lagts ned utan någon större omsorg. Troligen utgör träet delar av en rustbädd som anlagts för att torrlägga sankna partier i anslutning till ån. Liknande iakttagelser har också gjorts tidigare i närbelägna schakt. Inga föremål påträffades som kunde indikera när området grundförstärkts.

Inledning

Med anledning av en akut vattenläcka inom Munksundets vattentäkt i Enköping, genomförde Upplandsmuseets avdelning Arkeologi den 4 maj och den 24 maj schaktningsövervakning av en borrhrop och en mottagargrop på ömse sidor av Enköpingsån, för tryckning av ny ledning under ån. Undersökningen skedde inom fornlämning Enköping 26:1 enligt beslut av länsstyrelsen i Uppsala, 431-2659-17 med datum 2017-04-27.

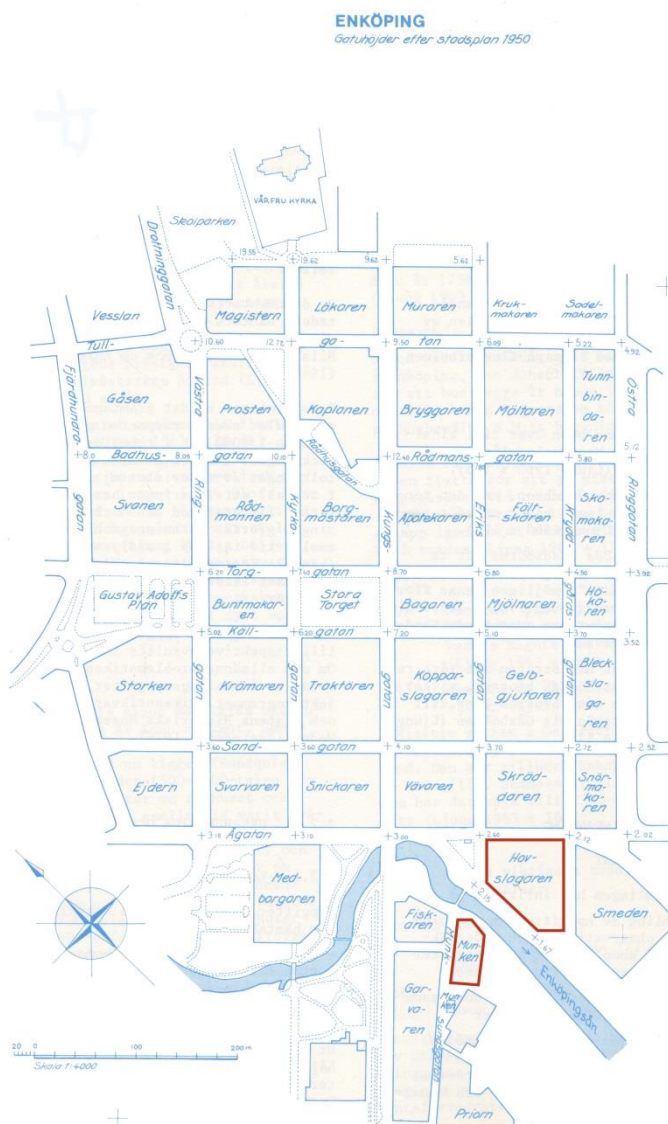

Figur 1. Topografiska kartan med schakten i kv. Munken respektive kv. Hovslagaren utmärkta med röd linje. Kv. Munken är schaktet som ligger längst i sydväst. Skala 1:1000.

Bakgrund

Topografi och fornlämningsmiljö

De aktuella områdena ligger på ömse sidor av Enköpingsån inom kvarteren Munken och kvarteret Hovslagaren. Gropen i kv. Munken var beläget i parkmark, i anslutning till klosterruinen och gropen i kv. Hovslagaren låg i gatumark, i Eriksgratan.

Figur 2. Kvarterskarta över Enköping med de två aktuella kvarteren, Munken och Hovslagaren markerade med röd linje. Ur Gustafsson 1979.

Figur 3. Schakten inom kv. Munken. Klostret ligger på krönet bakom schaktet. Foto mot väster, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 4. Schaktet i Eriksgatan, kv. Hovlagaren. Foto mot sydväst, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Undersökningen berörde fornlämningen Enköping 26:1, vilken utgörs av stadslager för den medeltida staden. Det tidigaste skriftliga omnämmandet av Enköping är i ett förlikningsbrev utfärdat någon gång under åren 1164-1167 (Sundquist 1944).

Den delen av Enköping där de aktuella undersökningarna utförts ligger i anslutning till och delvis på Tryggön (vilken senare kommit att kallas Klosterön). Här etablerades runt 1250 ett franciskanerkonvent, vilket när det grundades alltså låg på en fristående ö utanför stadskärnan. Klostret var i funktion fram till reformationen. Efter hand har landhöjningen medfört en uppgrundning av Mälaren, varvid strandkanten successivt förflyttats och Klosterön har blivit en del av staden. Uppgrundningen har också hjälpts på traven av medvetna uppfyllningar av massor i utkanterna av ön.

Tidigare undersökningar

Tidigare undersökningar i området har också de berört den befintliga vattenledningen. En mindre undersökning gjordes av Lars Gezelius 1962 och denna berörde delvis samma sträcka som den nu aktuella ledningen, då denna lades med i ett schakt som var cirka 1-1,5 meter brett. De iakttagelser som gjordes vid det tillfället rörde bland annat kulturlager, en kullerstenläggning och tre kraftiga stockar (0,40 m i diameter). I den västra delen av schaktet fanns även fragment efter risbäddar (StadsGIS Enköping id 26).

År 1946 gjordes en mindre undersökning vid Munkspången. Även denna undersökning gjordes med anledning av markarbeten för vattenledningen. Här påträffades en 4,5 meter lång och 0,75 meter hög stenanhopning. Denna och sju stockar som låg på tvären i schaktet påträffades på 0,75-1 meters djup (StadsGIS Enköping id 12).

Dessutom har i området ett antal undersökningar gjorts inom klosterområdet. Dessa har oftast berört stående murrester (StadsGIS Enköping).

Syfte, metod och genomförande

Syftet med undersökningen var att dokumentera lämningar som kunde komma att påträffas vid schaktningen. För grävarbetet användes en större hjulburen grävmaskin för grävning av de två övervakade schakten. Schakten dokumenterades genom sektionsritning, fotografier och manuell inprickning på karta.

Undersökningsresultat

Arbetsföretaget omfattade två schakt, det ena i kv. Munken och det andra i kv. Hovslagaren. Schaktet i kv. Munken var c. 8 m långt, 2,5 m brett och som mest 2,20 m djupt. Schaktet i kv. Hovslagaren var c. 6 x 2,5 m stort och som mest 1,80 m djupt. I båda schakten trängde vatten upp underifrån i botten av de grävda ytorna.

Kv. Munken

I schaktet vid kv. Munken iaktogs ett antal träflisbemängda lager (se figur 7). Större stockar, mindre grenar och pinnar fanns i ett lager ca 1,60 m under markytan. Stockarna, grenarna och pinnarna tycktes inte ligga i någon bestämd ordning, utan de låg i flera olika riktningar. De större stockarna var ca 0,20 m i diameter och på åtminstone en av dem kunde bark iakttas. De två längsgående stockarna låg ovanpå varandra, med mellanliggande träflis (se figur 5). Träet var generellt mycket välbevarat.

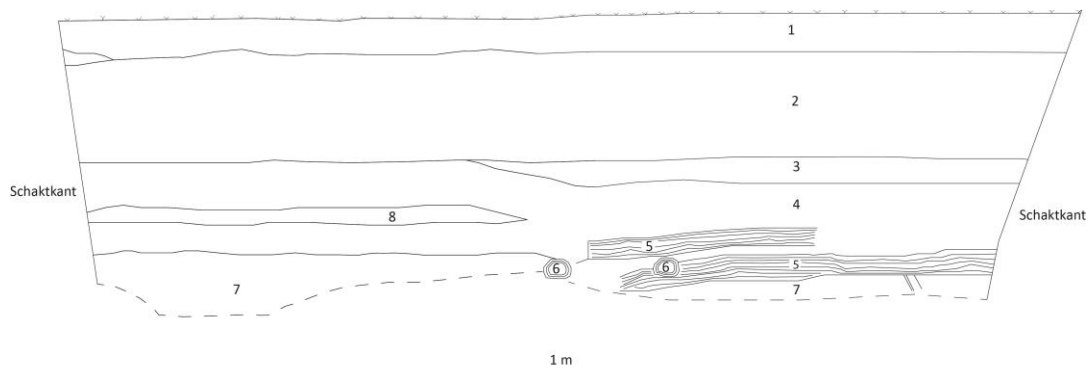
Under det lagret med stockar, i botten av det grävda schaktet, fanns grå gyttja i vilket träflis förekom. Troligen rörde det sig om naturligt förekommande gyttjelager, där träflis trampats ned i samband med att de större stockarna, pinnarna och kvistarna lagts ned som en trolig rustbädd på gyttjan.

Figur 5. De med schaktet två längsgående stockarna. På den nedre stocken ser man tydligt kvarsittande bark. Foto mot norr: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 6. Diverse sorterat trä i form av pinnar, kvistar och stockar. Till vänster i bild syns vattenledningen som var orsak till schaktningsövervakningen. Foto mot väster: Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 7. Sektionsritning från schaktet i kv. Munken, mot nordväst. Skala 1:50.

1. Grästorv
2. Påfört recent fyllnadslager av homogen gråbrun silt med enstaka stenar och tegelkross.
3. Mörkbrun silt med tegelkross, bruk och lite träflis.
4. Grå lera med tegelkross och träflis. Stockarna (nr 5 & 6) låg i detta lager. Andelen träflis var större än i lager 3.
5. Timmer liggande längsmed schaktkanten.
6. Timmer där ändarna stack ut ur schaktkanten.
7. Grå gyttja med träflis.
8. Sotigt lager med lite kol och tegelkross.

Kv. Hovslagaren

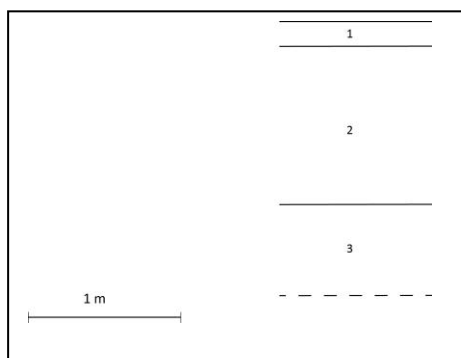
Schaktet i kv. Hovslagaren innehöll förutom den eftersökta vattenledningen, också ytterligare ledningar, vilket gjorde att störningarna var fler här. Den aktuella vattenledningen låg på ett djup av 1,60 m, längst in mot trottoaren och delvis också under denna. Orörda lager fanns på ca 1,20 m djup från asfaltsytan och liksom i schaktet på andra sidan ån fanns här diverse osorterat trä, allt från pinnar, till plankor och stockar. Troligen rör det sig också här om resterna av grundförstärkningsåtgärder i form av en rustbädd. Schaktet grävdes inte ned under rustbädden, varför dess verkliga tjocklek inte är känt.

Figur 8. Den nordvästra schaktkanten med fyllnadslager och underliggande orört lager med synligt trä. Längst ned i bild syns vattenledningen och tvärs över schaktet löper ytterligare ledningar. Foto mot nordväst, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 9. Schaktet i kv. Hovslagaren. Till höger i bild syns sanden för vattenledningen. Till vänster syns orörda lager med synligt trä. Foto mot nordväst, Malin Lucas, Upplandsmuseet.

Figur 10. Schematisk sektion av ett parti av den nordvästra schaktkanten. Streckad linje markerar schaktbotten. Skala 1:50.

1. Asfalt.
2. Påfört recent fyllnadslager med grus och sten.
3. Rustbäddslager med humös, mörkbrun silt, trästockar, plankor och pinnar, tegelkross och aska.

Inga fynd iaktogs eller tillvaratogs vid schaktningsövervakningen. Inga prover eller analyser har tagits eller utförts.

Tolkning

Schaktningsövervakningen av de båda schakten resulterade i båda fallen i att rustbäddslager påträffades. Dessa innehöll osorterat trä från stockar, plankor och pinnar i olika dimensioner som låg i olika längdriktningar i schakten. Rustbäddarna har sannolikt lagts på platsen i grundförstärkande syfte för att torrlägga sankta partier närmast ån. Träet var mycket välbevarat, vilket beror på den fuktiga och syrefattiga miljö det legat i. När dessa områden fyllt ut och grundförstärkts är oklart. Resultatet är samstämmigt med de iakttagelser som tidigare gjorts i närbelägna schakt.

Administrativa uppgifter

Plats: Munksundet 24:27, Munksundet 24:28, Centrum 17:1 , Enköpings socken, Enköpings kommun, Uppsala län.

Fornlämningstyp: Stadslager, Enköping 26:1

Undersökningstyp: Schaktningsövervakning

Orsak till undersökning: Vattenläcka

Uppdragsgivare: Enköpings kommun

Fältarbetsperiod: 4 och 24 maj 2017

Upplandsmuseets projektledare: Malin Lucas

Upplandsmuseets diarienummer: Ar 312-2017

Upplandsmuseets projektnummer: 8637

Länsstyrelsens diarienummer och beslutsdatum: 431-2659-17, 2017-04-27

Dokumentationsmaterial: Förvaras i Upplandsmuseets arkiv.

Fynd: Inga fynd tillvaratogs.

Referenser

Tryckta källor

Gustafsson, Jan Helmer. 1979. *Enköping. Medeltidsstaden 12*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. Rapport 1979.

Sundquist, Nils. 1944. *En bok om Enköping*. Upplands fornminnesförenings tidskrift 47:1 Uppsala.

Övriga källor

Fornsök. FMIS. Riksantikvarieämbetets digitala fornlämningsregister.

Lantmäteristyrelsens arkiv.

StadsGIS Enköping. Databas med arkeologiska undersökningar genomförda i Enköping mellan 1887-2010. Länsstyrelsen i Uppsala län.

